

Regeringen
10333 Stockholm

SVERIGES RIKSBANK
SE-103 37 Stockholm
(Brunkebergstorg 11)

Tel +46 8 787 00 00
Fax +46 8 21 05 31
registratorn@riksbank.se
www.riksbank.se

DNR 2016-00486

2016-05-30

Framställning om modernisering av äldre lagar som påverkar Riksbankens beredskapsansvar

Sammanfattning

I denna framställning föreslår Riksbanken att regeringen bör överväga modernisering av äldre lagar som påverkar Riksbankens beredskapsansvar.

1 Bakgrund

1.1 Riksbankens ansvar inom totalförsvaret

Enligt 9 kap. 7 § lagen (1988:1395) om Sveriges riksbank ska vid planeringen och genomförandet av Riksbankens verksamhet i fred de krav beaktas som totalförsvaret ställer. Vid beredskapsplaneringen ska Riksbanken samråda med Finansinspektionen i frågor om finansiella tjänster och med Kommerskollegium i frågor som har samband med utrikeshandel.

I samband med att ansvaret för beredskapsplaneringen för bank-och betalningsväsendet i mitten av 1990-talet flyttades från Riksbanken till Finansinspektionen konstaterades i förarbetena att Riksbanken skulle ha kvar beredskapsansvaret för sin egen verksamhet, det vill säga för bland annat sedlar, mynt, valutareserv samt för en eventuell valuta- och kreditreglering under krigsförhållanden.

Regeringen har uttalat att det civila försvaret behöver stärkas mot bakgrund av det säkerhetspolitiska läget i vår omvärld. I samband med att Riksbanken med anledning av detta gått igenom de lagkrav som direkt eller indirekt pekar ut Riksbankens ansvar inom totalförsvaret såväl i fredstid som vid höjd beredskap har man funnit att en del av dessa lagar är föråldrade och inte alls anpassade till dagens samhälle.

1.2 Reglering kring totalförsvaret som har påverkan på Riksbanken

Bestämmelser om ansvar för krisberedskapsarbetet hos statliga myndigheter finns främst i lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap och i förordningen (2015:1053) om totalförsvaret och höjd beredskap samt förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap. Enligt lagen består totalförsvaret av militär verksamhet (militärt försvar) och civil verksamhet (civilt försvar). Riksbanken har ett ansvar för att upprätthålla sina samhällsviktiga funktioner såväl i fredstid som vid höjd beredskap och ingår därmed som ett naturligt led i det civila försvaret.

Krisberedskapsförordningarna är inte tillämpliga på Riksbanken eftersom banken är en myndighet under riksdagen, men de beaktas ändå i valda delar i Riksbankens krisberedskapsplanering, såsom exempelvis 8 § i förordningen (2015:1052) som handlar om risk- och sårbarhetsanalys och 4 § i förordningen (2015:1053) som handlar om att vid höjd beredskap bedriva prioriterade verksamheter så långt det är möjligt samt om samverkan med berörda myndigheter.

1.3 Reglering kring totalförsvaret som direkt pekar på Riksbanken, direktionen eller fullmäktige i Riksbanken

Förutom de ovan nämnda bestämmelserna som påverkar hur Riksbanken ska planera sin krisberedskap finns det ett antal gamla fullmaktslagar för det finansiella området. En fullmaktslag är en lag genom vilken riksdagen ger regeringen rätt -fullmakt- att meddela föreskrifter på områden som annars ska regleras i lag. En fullmakt kan gälla när Sverige befinner sig i krig eller krigsfara eller det råder andra extraordinära förhållanden som är föranledda av krig eller krigsfara eller vid kriser i fredstid.

Den fullmaktslag som trädde i kraft på 90-talet är lagen (1992:1602) om valuta- och kreditreglering. Enligt den får regeringen, efter samråd med Riksbanken, förordna om valutareglering om Sverige är i krig eller krigsfara. På framställning av Riksbanken kan regeringen även under vissa andra extraordinära förhållanden förordna härom.

De övriga fullmaktslagarna där det finns bestämmelser som direkt pekar på Riksbanken är betydligt äldre, ca 60-70 år, och överensstämmer inte längre med hur samhället ser ut och med Riksbankens nuvarande verksamhet.

En av dessa är lagen (1957: 684) om betalningsväsendet under krigsförhållanden i vilken det framgår till exempel i 2 § att om Sverige är i krig eller i krigsfara eller det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser får regeringen, efter hörande där så är möjligt av direktionen i Riksbanken, meddela föreskrifter om Riksbankens sedel- och myntutgivning och bankrörelse samt offentliggörande av Riksbankens räkenskaper att gälla i stället för vad som är föreskrivet i lagen (1988:1385) om Sveriges riksbank och i annan lag.

Vidare föreskrivs i 4 § samma lag att regeringen får under samma förhållanden som nämnts ovan, efter hörande där så är möjligt av direktionen i Riksbanken, föreskriva att Riksbanken ska vara skyldig att inlösa utbetalningskort avsedda för postgiro- och kreditkort och direktutbetalningskort som utfärdats av statlig eller kommunal myndighet.

Det finns också en kungörelse (1964:18) med vissa föreskrifter angående tillämpningen av lagen den 20 december 1957 (nr 684) om betalningsväsendet under krigsförhållanden. I

denna definieras bland annat vad man menar med utbetalningskort och föreskrivs vilka åtgärder som ska vidtas av myndighet som berörs av kungörelsen. I 14 § står bland annat att det ankommer på Riksbanken att om så erfordras för motverkande av knapphet på sedlar och mynt, i förekommande fall efter samråd med mynt- och justeringsverket vidtaga åtgärder för förfärdigande och utgivande av provisoriska betalningsmedel.

Förutom nämnda lag med tillhörande kungörelse finns också två ännu äldre lagar från 1940. Den ena är lagen (1940:300) angående anstånd med betalning av gäld m.m. (moratorielagen) som anger att regeringen ska "efter hörande av fullmäktige i Riksbanken" förordna om anstånd med betalning av gäld med mera i ett antal paragrafer. I den andra lagen, lagen (1940:79) om utsträckning av tiden för upptagande av växelprotest m.m. vid krig eller krigsfara föreskrivs att regeringen äger, efter hörande av fullmäktige i Riksbanken, förordna om bland annat utsträckning av tiden för uppvisande av växel.

2 Överväganden och förslag

Riksbanken är väl medveten om sitt ansvar enligt riksbankslagen och krisberedskapslagen och - förordningarna att vid höjd beredskap bedriva prioriterade verksamheter så långt det är möjligt och avser också att ytterligare internt utreda hur banken ska kunna upprätthålla sina samhällsviktiga funktioner såväl i fredstid som vid höjd beredskap.

Beträffande de lagar som gäller totalförsvaret som tas upp i avsnitt 1.3 och som direkt pekar på Riksbanken och dess ledning finns det inte någon anledning för Riksbanken att föreslå några ändringar i lagen om valuta- och kreditreglering. Övriga lagar får dock anses mer eller mindre obsoleta och inte användbara och måste i vilket fall konkretiseras på annat sätt. De måste moderniseras och anpassas till hur betalningar sker för närvarande.

Vad gäller lagen om betalningsväsendet under krigsförhållanden ställer sig Riksbanken frågande till hur man i praktiken skulle kunna uppfylla skyldigheten i lagen att lösa in utbetalningskort som mer och mer börjar försvinna som betalningsteknik. Enligt Riksbankens mening finns det skäl att överväga om Riksbankens skyldighet att lösa in utbetalningskort i 4 § lagen om betalningsväsendet under krigsförhållanden bör tas bort. De flesta betalningar sker numera elektroniskt. Riksbanken har ett långtgående operativt ansvar för det centrala avvecklingssystemet RIX som drivs av Riksbanken. En viktig del av Riksbankens krisberedskap är därför att se till att söka säkerställa IT-systemen så mycket som möjligt och se till att betalningsavvecklingen kan upprätthållas i händelse av att det ordinarie systemet går ned.

Med tanke på att lagen är så omodern finns det vidare skäl att överväga om inte 2 § samma lag som ger regeringen rätt att, efter hörande av direktionen i Riksbanken meddela föreskrifter om bland annat Riksbankens sedel- och myntutgivning och bankrörelse, bör tas bort. Riksbanken har dessutom numera en egen föreskriftsrätt vad avser sedlar och mynt.

Det finns också skäl att i detta sammanhang låta se över den ålderdomliga kungörelsen från 1964 med mer detaljerade regler om tillämpningen av lagen om betalningsväsendet under krigsförhållanden där det bland annat föreskrivs under vilka förutsättningar Riksbanken ska vidta åtgärder för provisoriska betalningsmedel. Även om Riksbanken bör anses ha kvar ett ansvar för provisoriska betalningsmedel kan det inte ske på det sätt som kungörelsen föreskriver.

Vad gäller de två lagarna från 1940 är det inte längre, med tanke på den nuvarande rollfördelningen i Riksbanken, fullmäktige i Riksbanken som ska höras i dessa frågor. Om Riksbanken ska höras bör det vara direktionen. Men frågan är om dessa lagar har någon funktion i dagens samhälle över huvud taget och i vilket fall måste de moderniseras.

Med hänvisning till vad som anförts ovan föreslår Riksbanken i denna framställning att regeringen bör överväga modernisering av äldre lagar som påverkar Riksbankens beredskapsansvar.